

Moving Station: Hemžící se zastávka na vlakovém nádraží Plzeň – Jižní Předměstí

BARBORA PŮTOVÁ

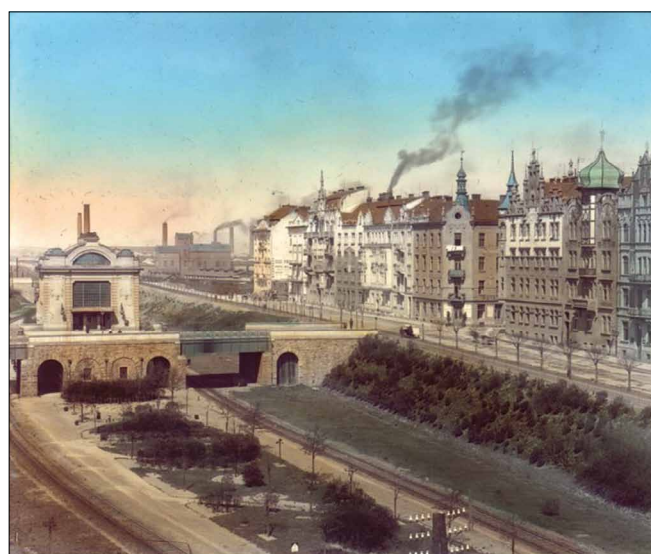
Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha

Nová zastávka města Plzně probíhající jižně a jihozápadně od historického jádra od druhé poloviny 19. století úzce souvisela s výstavbou železnice. Stavbu bývalého západního křídla secesní budovy nádraží Plzeň – Jižní Předměstí (původně Říšské Předměstí), v terénním zářezu mezi ulicemi Hálkova a Borská, provedla podle projektu z let 1899 až 1903 firma Müller & Kapsa, která uplatňovala zejména železobetonové konstrukce. Kolaudace dokončené budovy, postavené na obdélníkovém půdorysu, proběhla v roce 1904. Při této příležitosti došlo ke kultivaci strání, které se svažují k tratím, čímž se nádraží stalo výrazným ostrovním architektonickým solitérem umístěným v zeleni. Téměř zároveň se stavbou nádraží vyrostla zastávka v severní frontě Hálkovy ulice, která proměnila toto místo v nábrežní promenádu. Plzeňští měšťané se proto od prvního desetiletí 20. století mohli procházet nad křižovatkou tratí Plzeň – Cheb a Plzeň – Domažlice, míjet činžovní domy postavené ve stylu historismu nebo secese a konečně čekat na příjezd vlaků tažených parními lokomotivami. Atmosféru promenády v této lokalitě působivě dotvářel zvuk píšťal a bílý dým stoupající z komínů lokomotiv k obloze (Domanický 2003, 2010; Domanický – Jedličková 2005; Bernhard – Domanický – Domanický et al. 2013).

Ačkoliv první polovina 20. století znamenala pro parní lokomotivu období největšího rozmachu, postupně ji nahradily moderní elektrické a motorové trakce. Podobně ztratilo význam i dvoupodlažní nádraží, které nebylo pro původní účely využíváno již od konce 80. let. Až v roce 2001 začalo potenciál budovy nádraží Plzeň – Jižní Předměstí odkrývat a zhodnocovat občanské sdružení Johan a tvořivě jej využívat pro rozmanité kulturní performance. Občanské sdružení rozvíjí své aktivity již od roku 1998 nejen na území Plzeňského, ale také Karlovarského kraje. Sdružení Johan představuje kulturně-sociální centrum, tzv. *kulturfabrik*, které se nevěnuje pouze prezentaci, ale usiluje o propojení umění, komunitně sociální činnosti a edukace. Svůj první kulturní workshop v objektu nádraží realizovalo v roce 2000, kdy se tato zdevastovaná nemovitá kulturní památka na několik dní zpřístupnila festivalovému publiku. V objektu nádraží se postupně zformoval komunikační prostor označovaný Moving Station, jenž zajišťoval stálý nezávislý kulturní program z oblasti divadla, tance, filmu a výtvarného umění (Černík 2006).

Vedle kulturních aktivit sdružení Johan usilovalo o záchranu a kulturně-sociální revitalizaci nádražní budovy. Dobrovolnickou prací členové sdružení zastavili chátrání budovy a zabezpečili ji proti vandalismu. *„Původně jsme si mysleli, že jen*

uděláme takovou akcičku, ukážeme techniky site specific, upozorníme na chátrající budovu, ale pak se objevil nápad na festival, na potřebné zázemí, na chybějící scénu pro současný tanec, no a už jsme zůstali. Byly to divoké roky, budovali jsme zázemí, pilovali i programové zaměření, inspirovali jsme se v zahraničí. Důležité bylo i financování. Hodně nám pomohlo, že v Plzni je čtyřletý grantový systém, dostali jsme perspektivu. Vznikalo divácké zázemí, nové projekty, už to nešlo odejít.“ (Černík 2016) Toto úsilí vyvrcholilo v roce 2014, kdy sdružení a soudobý vlastník nádraží Klotz a.s. uspěli v Regionálním operačním programu NUTS II Jihozápad (ROP JZ) s projektem celkové rekonstrukce a proměny nádraží na moderní multioborové kulturní centrum (Culture Station). Celková rekonstrukce budovy proběhla v období od ledna do srpna 2015 (Regionální informační Servis 2016). Objekt nádraží získal nové členění interiérů na vestibul, malý sál (foyer) v úrovni mostovky, velký multifunkční sál v úrovni peronu a zázemí multifunkčního kulturního zařízení. Při rekonstrukci byly respektovány původní nádražní prostory, v nichž se nacházely pokladny, čekárny, restaurační provozy a byty zaměstnanců drah. Po rekonstrukci vestibul a malý sál slouží jako výstavní prostor a malá divadelní scéna a zázemí multifunkčního kulturního zařízení zahrnující zkušebny a kanceláře. Pozornost zasluhuje zejména velký multifunkční sál, jehož variabilní technologie umožňují funkčně modifikovat vnitřní uspořádání a poskytovat tak mnohastranné kulturní využití (Moving Station 2016). Moving Station jako člen mezinárodní sítě Trans Europe Halls vytváří otevřený prostor pro široké spektrum kulturních aktivit, k nimž patří koncerty, festivaly, performance, happeningy, současné divadlo a tanec, autorská představení, výstavy nebo tvůrčí dílny a výtvarné ateliéry. Současně je platformou pro setkávání a komunikaci mezi tvůrci a diváky, výtvarnými obory a dalšími druhy umělecké práce. *„Je pro nás důležité nejen prezentovat nové a přesahové umělecké počiny, ale také vést dialog s lidmi o umění, o společenských tématech, o spolu-*

Obr. 1. Ostrovní solitér nádraží umístěný v zeleni se zastávkou severní fronty Hálkovy ulice na začátku 20. století. © Roman Černík.

Obr. 2. Rekonstruovaná budova nádraží – hlavní průčelí otočené k mostu.
© Barbora Pütová, 2016.

práci mezigeneracemi, mezi kulturami. Proto také spolupracujeme s řadou kolegů z jiných oblastí. Proto u nás můžete potkat dětské projekty, ale také Jeden svět nebo ArabFest či Animánii. Chceme být mostem, tak jak nám to naznačuje i naše specifická poloha.“ (Černík 2016) Do budoucna by budova měla zajišťovat i rezidenční pobyty plzeňských a zahraničních tvůrců. Cílem sdružení je vytvářet prostor pro současné umění, tvořit a tvorbou reflektovat současná témata a proměňovat vnímání umění a kultury města i regionu. Sdružení Johan je zaměřeno i na komunitní a sociální projekty. Proto je součástí osobní a sociální rozvoj komunitně orientované sociální práce, jejichž účelem je rozvoj komunity a práce s dobrovolníky. Pro sdružení je zásadní zapojení do občanských aktivit a úsilí o revitalizaci a animaci místa nabývající formy *site-specific* (Hulec 2015; Johan centrum 2016).

Nádraží Plzeň – Jižní Předměstí je v českém prostředí ukázkou tvořivě využitého potenciálu *brownfield* – budovy situované na urbanizovaném území, která ztratila původní funkční využití a byla stavebně stále více zanedbaná. Realizace projektu přispěla k záchraně a výraznému zlepšení funkčnosti a vzhledu objektu nádraží (Kadeřábková – Piecha et al. 2009). Jeho zrekonstruované průčelí je osově symetrické a hlavním

průčelím otočené k mostu. V ose je umístěna prosklená plocha, která zasahuje do štítu, na jehož vrcholu se nacházela plastika okřídleného kola (dodnes symbol Českých drah). Most i nádraží představovaly v prvním desetiletí 20. století nosné urbánní a architektonické komponenty. Byly místy, jimiž procházeli, spěchali nebo se zde zastavovali měšťané i dělníci z blízkých Škodových závodů (Domanický – Jedličková 2005). S odstupem více než sta let od své výstavby je objekt nádraží opět živý i žitý veřejný prostor, přesněji řečeno proměnil se v *Hemžící se zastávku*, jejíž aktivity a úsilí reprezentují nezávislou kulturu a podílí se na kulturní a sociální revitalizaci nejenom města Plzeň, ale také jeho širšího regionu.

Literatura

- Bernhardt, T. – Domanický, P. – Domanický, P. et al. (2013): *Plzeň: Průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti. Pilsen: Guide Through the Architecture of the Town From the Beginning of the 19th Century to Present Day*. Plzeň: Nava.
- Černík, R. (2006): *Moving Station: 5 let alternativy na nádraží Plzeň Jižní předměstí*. Plzeň: Občanské sdružení Johan.
- Černík, R. (2016): *Rozhovor s autorkou uskutečněný v srpnu 2016 v prostorách nádraží Plzeň – Jižní Předměstí*.
- Domanický, P. (2003): *Železniční zastávka Plzeň – Jižní předměstí, KP*. In: Hlušíčková, H. (Ed.), *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. P – S*. Praha: Libri, 79–80.
- Domanický, P. (2010). „Navzdory malomyslné okresní zatvrdlosti.“ SZVU a architektura. In: Jindra, P. (Ed.), *Umění českého západu. Sdružení západočeských výtvarných umělců v Plzni 1925–1951. Památce Lea Meisla*. Řevnice: Arbor vitae ve spolupráci se Západočeskou galerií v Plzni, 75–130.
- Domanický, P. – Jedličková, J. (2005): *Plzeň v době secese: architektura a urbanismus, malířství, sochařství a umělecké řemeslo v architektuře v letech 1896–1910*. Plzeň: Nava.
- Hulec, V. (2015): *Vlakem do divadla. Divadelní noviny*, 24(16). Dostupné z: <<http://www.divadelni-noviny.cz/vlakem-do-divadla>>.
- Johan centrum (2016): *O projektu*. Dostupné z: <<http://www.johancentrum.cz/moving-station-ag3/o-projektu-a2>>.
- Kadeřábková, B. – Piecha, M. et al. (2009): *Brownfields: jak vznikají a co s nimi*. Praha: C. H. Beck.
- Moving Station (2016): *Plzeň – Moving Station*. Dostupné z: <<http://www.movingstation.cz/>>.
- Regionální informační Servis (2016): *Plzeň – Culture Station*. Dostupné z: <<http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/projekty-eu/detail?id=123867>>.